

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-15>

УДК 338.24:65.01

РИНОК КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ ТА СВІТУ В УМОВАХ ЗМІН

CONSULTING SERVICES MARKET OF UKRAINE AND THE WORLD IN THE CONDITIONS OF CHANGE

Мазур Наталія Анатоліївна

доктор економічних наук, професор,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4670-6805>

Ніколашин Андрій Олександрович

кандидат економічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6249-8241>

Mazur Nataliia, Nikolashyn Andrii

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University

У статті розкрито особливості функціонування ринку консалтингових послуг в Україні в умовах змін, проаналізовано поняття та законодавчу базу, в межах якої провадиться надання консультаційних послуг в Україні, охарактеризовано основні обсяги ринку консалтингу, а також окреслено проблеми провадження консалтингової діяльності на основі порівняння досвіду України та основних компаній світового рівня. Українському ринку консалтингових послуг притаманні основні характерні риси світового, оскільки переважну його частку займають компанії, що є представниками великих міжнародних гравців. Але основною значною проблемою залишається неврегульованість законодавчого визначення відповідного виду діяльності, що не дає можливості вести статистичну звітність підприємств за даним напрямом. Сьогодні на світовому консалтинговому ринку продовжує посилюватися конкуренція, деякі малі та середні фірми його залишають.

Ключові слова: консалтинг, консалтингові послуги, ринок консалтингових послуг, консалтингова компанія (фірма), зміни.

В статье раскрыты особенности функционирования рынка консалтинговых услуг в Украине в условиях изменений, проанализированы понятия и законодательную базу, в рамках которой производится оказание консультационных услуг в Украине, охарактеризованы основные объемы рынка консалтинга, а также обозначены проблемы производства консалтинговой деятельности на основе сравнения опыта Украины и основных компаний мирового уровня. Украинскому рынку консалтинговых услуг присущи основные характерные черты мирового рынка, так как подавляющую его долю занимают компании, которые являются представителями крупных международных игроков. Но основной значительной проблемой остается отсутствие урегулированности законодательного определения соответствующего вида деятельности, что не позволяет вести статистическую отчетность предприятий по данному направлению. Сегодня на мировом консалтинговом рынке продолжает усиливаться конкуренция, некоторые малые и средние фирмы его оставляют.

Ключевые слова: консалтинг, консалтинговые услуги, рынок консалтинговых услуг, консалтинговая компания (фирма), изменения.

Business advice can count on the weight of gold. We have to consult on various issues: legal, tax, accounting, marketing, management and more. How to open a business, how to optimize taxes, how to ensure the sale of goods, how to document everything. Without an effective solution to these issues, business can quickly come to naught. The purpose of this study is to identify the features and outline the problems of consulting in a changing environment based on a comparison of the experience of Ukraine and major world-class companies. Since most areas of consulting do not require licensing, it is difficult to reliably assess the size of the consulting sector and its share in the Ukrainian economy. This is primarily due to the lack of separation of management consulting as a separate type of activity, which is regulated by the State Classification of Economic Activities in Ukraine. In addition, the significant level of shadowing of the domestic economy causes significant errors in the statistical indicators of income of individual companies, sectors of the economy and the country as a whole. Currently, there are more than 300 domestic

consulting firms in Ukraine, half of which are engaged exclusively in the provision of management consulting services. According to the main ratings, the leaders of the Ukrainian market include: Baker Tilly, BFM Group Ukraine, Pro-Consulting, SECL Group Ukraine, Smart Capital, SV Development, Avesta-Ukraine, Prostobank Consulting. Representative offices of leading consulting firms that are leaders in the consulting business, including the Big Four, have been opened. Thus, the Ukrainian market of consulting services has the main characteristics of the world, as its predominant share is occupied by companies that are representatives of major international players. But the main significant problem remains the unregulated legislative definition of the relevant type of activity, which does not allow for statistical reporting of enterprises in this area. There are also difficulties in determining the structure and areas of cooperation of Ukrainian enterprises with consultants, which leads to the lack of appropriate forms of regulation of relevant costs in the financial statements of companies.

Keywords: consulting, consulting services, market of consulting services, consulting company (firm), changes.

Постановка проблеми. Четверта промислова революція (Промисловість 4.0) вже настала, об'єднавши фізичний та цифровий світи й докорінно змінивши те, як живуть і працюють люди. Робоча сила майбутнього має навчитися орієнтуватися в умовах промислової революції. Бізнес має можливість очолити процес адаптації суспільства до поточних вимог Промисловості 4.0. У Звіті про глобальний вплив за 2018 рік наведено такі статистичні дані:

- 65% дітей, які сьогодні навчаються у початковій школі, у майбутньому працюватимуть на робочих місцях, яких поки ще не існує;
- до 2030 року кожний п'ятий працівник не матиме навіть базової середньої освіти;
- 750 мільйонів дорослих людей у всьому світі є неписьменними; дві третини неписьменного населення планети складають жінки;
- до 2030 року 2 млрд. робочих місць замінять роботи або процеси автоматизації [1].

Ми зіткнулися із серйозним глобальним викликом – щодня більша прірва між технологічно розвиненим світом і мільйонами людей, які не готові до таких змін. Цей розрив загрожує не лише світовій економіці, а й добробуту суспільства та наших громад загалом. Коли люди не мають можливості та відповідних навичок для досягнення успіху у світі праці, вони не можуть реалізувати свій повний потенціал, а бізнес і суспільство стикаються із ще більшими проблемами через втрату висококваліфікованих працівників.

Щоб керувати індивідуальним та колективним процвітанням, бізнес потребує нового способу мислення для прийняття рішень.

Згідно з доповіддю провідної світової компанії з питань інформаційних технологій та консультацій Gartner, «світовий ринок консалтингу в 2018 році зріс на 9,0% у постійній валюті, досягнувши 188 мільярдів доларів. Придбання цифрового бізнесу є основним рушієм зростання серед найбільших постачальників. Різне зростання серед постачаль-

ників IT-орієнтованих свідчить про зростання попиту на технологічний консалтинг» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, виклики та перспективи, основні теоретико-методологічні та прикладні засади формування та розвитку ринку консалтингових послуг України в умовах світових та національних змін досліджує досить значна когорта як українських, так і зарубіжних вчених, зокрема: М. Безкровний, Е. Бейг, О. Васильєв, В. Верба, Н. Вергуненко, О. Карпенко, С. Козаченко, І. Крупка, О. Макара, А. Німкович, О. Охріменко, В. Рейкін, І. Спільник, Ф. Уїкхем та багато інших.

Метою даного дослідження є визначення особливостей і окреслення проблем провадження консалтингової діяльності в умовах змін на основі порівняння досвіду України та основних компаній світового рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порада у веденні бізнесу може обліковуватися на вагу золота. Радитися доводиться з різних питань: юридичних, податкових, бухгалтерських, маркетингових, управлінських і не тільки. Як відкрити бізнес, як оптимізувати податки, як забезпечити збут товару, як документально все оформити. Без ефективного вирішення цих питань бізнес швидко може зійти нанівець.

Перше питання, яке вирішує суб'єкт господарювання – чим є консалтинг у існуючій в Україні законодавчій та нормативній базі. І тут перша перепона – визначення консалтингу, консалтингових послуг немає. А що є? Наприклад, є визначення маркетингових послуг (пп. 14.1.108 ПКУ) [3]. Однак, їх коло досить широке й виходить за межі консультування. До консалтингу можна віднести хіба що дослідження та аналіз попиту, ринку, розробку маркетингової стратегії тощо.

Виходить, що слід керуватися лише загальними уявленнями і консалтингові послуги обліковуються як і решта послуг без певної специфіки. Консалтингом можна вважати надання

послуг з консультування, інформаційної підтримки у різних сферах господарської діяльності. Консалтинг може бути не тільки у юридичній, фінансовій чи управлінській сферах, але й у технічній.

Щодо КВЕД-2010, то в ньому можна знайти цілі групи видів діяльності, які можна вважати консалтингом, наприклад:

- консультування з питань комерційної діяльності й керування (70.22);

- консультування з питань інформатизації (62.02);

- діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах (71.12);

- діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування (69.20);

- консультування з питань ведення лісового господарства (входить до 02.40);

- консультування у сфері архітектури з питань: проектування будівель, у т.ч. складання робочих креслень планування міст, у т.ч. ландшафтної архітектури (входить до 71.11);

- консультування у сферах: проектування машинобудування, промислового будівництва, машинобудування, організації виробництва, системотехніки, техніки безпеки (входить до 71.12);

- маркетингові консультації (входить до 73.11);

- медичне консультування та лікування у сфері загальної медицини, які надають лікарі загального профілю (входить до 86.21);

- консультування у сфері навколишнього середовища (входить до 74.90);

- діяльність консультантів, окрім діяльності консультантів у сферах архітектури, інжинірингу та керування (входить до 74.90) [4].

Оскільки більшість напрямів консалтингу не потребує ліцензування, то достовірно оцінити розмір консалтингового сектору та його частку в економіці України досить складно. Це зумовлено передусім відсутністю виокремлення управлінського консультування як окремого виду діяльності, які регламентовані Державним класифікатором видів економічної діяльності в Україні, що не дає можливості вести статистичну звітність підприємств за даним напрямом діяльності. Також виникають труднощі визначення структури та напрямів співпраці українських підприємств із консультантами, що зумовлює відсутність відповідних форм регламентації відповідних витрат у фінансовій звітності компаній.

Окрім того, значний рівень тінізації вітчизняної економіки зумовлює значні похибки

у статистичних показниках доходів окремих компаній, секторів економіки та країни у цілому [5].

Недостатність достовірної інформації про ринок консалтингових послуг (кількість операторів на ринку, види консалтингових продуктів, їх характеристики, вартість консалтингових послуг, результативність консалтингових компаній) не тільки створює умови для недоброякісної конкуренції, але й не дає змоги потенційним споживачам орієнтуватися на ринку [5].

В Україні перші консалтингові підприємства почали функціонувати у 90-х роках одночасно з відкриттям відомими міжнародними компаніями своїх представництв. Спектр консалтингових послуг, що пропонується на національному ринку, включає: ІТ-консалтинг, фінансовий, юридичний та маркетинговий консалтинг, оціночну діяльність, управлінський та виробничий консалтинг, інші види. У нинішній період консалтинг як особлива послуга активно розвивається та має значний потенціал для подальшого зростання, що зумовлено, насамперед, застосуванням ІТ-технологій [6].

Нині в Україні працює понад 300 вітчизняних консалтингових фірм, половина з яких займається виключно наданням послуг із питань управлінського консультування. За основними рейтингами до лідерів українського ринку відносять: Baker Tilly, BFM Group Ukraine, Pro-Consulting, SECL Group Ukraine, Smart Capital, SV Development, Авеста-Україна, Інтер Кредит, Кортекс, Простобанк Консалтинг. Відкриті представництва провідних консалтингових фірм, які є лідерами консалтингового бізнесу, у тому числі «Великої четвірки».

У таблиці 1 наведено основні показники обсягів реалізації консультаційних послуг в Україні за 2017–2019 роки, проте будь-яке порівняння в динаміці є недоречним та неможливим з огляду на суттєві зміни у методиці збору та класифікації інформації державною статистичною службою. Відтак наведені дані за 2017 та 2018 роки носять інформаційний характер і можуть відрізнятися від реальної ситуації та статистики українського ринку консалтингових послуг. А дані за 2019 рік більш точно відображають обсяги наданих консалтингових послуг підприємствами різним споживачам за видами таких послуг.

Як свідчать дані таблиці 1, загальний обсяг консалтингових послуг за 2019 рік можна оцінити у 19327,75 млн. грн. (або 0,5% ВВП). Сьогодні на світовому консалтинговому

Таблиця 1

Обсяг реалізованих консультаційних послуг, тис. грн

Назва виду послуги	Код за КВЕД-2010	2019 р.	2018 р.	2017 р.
Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування	69.2	1319588,3	10940942,1	9342912,6
Діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування	70	2745622,8		
Консультування з питань керування	70.2	1923029,4		
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу, надання послуг технічного консультування	71.1	9229623,1	3676240,4	3072837,2
Дослідження кон'юнктури ринку та виявлення громадської думки	73.2	1501579,9		
Інша професійна, наукова та технічна діяльність	74.9	398832,0		
Надання інших інформаційних послуг	63.9	781892,2	1492747,4	5471609,8
Надання допоміжних комерційних послуг, н.в.і.у.	82.9	1427582,0		
Разом консалтингових послуг		19327749,7	19109929,9	17887359,6

Джерело: розрахунки автора за даними [7]

ринку продовжує посилюватися конкуренція, деякі малі та середні фірми його залишають. З одного боку, вони об'єднуються з великими компаніями, тобто відбувається так звана концентрація бізнесу, з іншого, дедалі більше лідерів малих компаній схиляються до індивідуальної практики, мінімізуючи у такий спосіб загальні витрати. Відносно невелика група транснаціональних гігантів демонструє домінування на сучасному ринку послуг і фактично визначає політику світової консалтингової індустрії. Прикладом такої активної експансії виступають представники сучасної «Великої четвірки»: PwC, Ernst&Young, KPMG та Deloitte. Підхопивши хвилю розвитку консалтингової індустрії, ці компанії швидко розширили свій спектр послуг, позиціонуючи

себе як мультифункціональні консультанти, і захопили лідерство в операційному консалтингу. «Велика четвірка» належить до лідерів світового консалтингового ринку. Основні показники їх діяльності наведено у таблиці 2.

Фірма PwC присутня на українському ринку з 1993 року. Регіональна мережа включає головний офіс у Києві та представництва у Львові та Дніпрі, що пропонують клієнтам повний спектр послуг. Компанія надає аудиторські, податкові, юридичні та консалтингові послуги найвищої якості. Основна мета – бути найкращими. Інновації та прагнення досягати найвищого результату становлять основу розвитку компанії. Саме тому PwC вже багато років встановлює стандарти з надання професійних послуг [8].

Таблиця 2

«Велика четвірка» на глобальному ринку консалтингових послуг, 2019 р.

Компанія	Сумарні доходи, млрд. дол. США	Доходи від консалтингу, млрд. дол. США	Частка ринку компанії у «Великій четвірці», %	Кількість співробітників, осіб
Price water house Coopers [8]	42,4	14,4	25,6	276005
Deloitte [9]	46,2	19,8	35,2	312000
Ernst&Young [10]	35,7	10,0	17,8	284018
KPMG [11]	29,8	12,0	21,4	227000
Разом	154,1	56,2	100	1 099 023

Клієнтами компанії Ernst&Young (EY) є 84% Fortune Global 500 та 73% Forbes Global 2000. Фірма має давні традиції роботи з власниками, керівниками та підприємцями, що ведуть приватні та сімейні підприємства. Компанія є світовим лідером у визнанні та підтримці підприємців та допомагає їм виводити їх продукцію та ідеї на ринок завдяки спеціальним послугам та програмам, таким як «Підприємець року» тощо. EY також консулює державні та громадські організації у всьому світі. Робота зосереджена на тому, щоб допомогти їм підвищити стійкість, зміцнити економіку та громади та покращити життя своїх громадян [10].

Gartner, провідна світова компанія з питань інформаційних технологій та консультацій, вже другий рік поспіль визнає Deloitte першим світовим постачальником консалтингових послуг, виходячи з доходів 2017 та 2018 рр. [12]. Зауважимо, що «Делойт» вже восьмий раз отримує рейтинг № 1 за рівнем доходу.

Авторитетний рейтинг European Tax Awards від міжнародного податкового видання International Tax Review (ITR) визнав у травні 2020 року (Лондон, Великобританія) компанію «Делойт» в Україні найкращою національною компанією, що надає професійні послуги в галузі оподаткування у 2020 році. Основними критеріями відбору традиційно були масштаб угоди, цінність, складність, інноваційність та впливовість проєктів, виконаних у 2019 році [9].

KPMG – це міжнародна мережа незалежних фірм, що надають аудиторські, податкові та консультаційні послуги. Компанія тісно співпрацює з клієнтами, допомагаючи їм у питаннях зниження ризиків та реалізації можливостей для їхнього бізнесу.

До числа клієнтів фірм-членів мережі KPMG входять корпорації, державні установи, а також некомерційні організації. Компанія забезпечує своїм клієнтам стабільні стандарти якості послуг, що надаються, засновані на високому професіоналізмі, глибокому знанні галузевої специфіки та місцевих умов. Головною метою KPMG є забезпечення і підвищення якості професійних послуг, що надаються її фахівцями. Всі фірми, які входять до міжнародної мережі, прагнуть залучати до свого штату найкращих спеціалістів.

KPMG працює в Україні з 1992 року, представлена ПрАТ «КПМГ Аудит», ТОВ «КПМГ-Україна» та АО «КПМГ ПРАВО» [11].

Але проведені дослідження світового та європейського ринку консалтингових послуг дають змогу стверджувати, що існує ще близько десяти глобальних компаній, які не

включають до т.з. Великої четвірки, але які, на наш погляд, є навіть більш значимими за основними показниками. Наведемо лише один приклад – компанія Moore Global, яка з одного офісу в Лондоні понад 110 років тому перетворилася на одну з провідних світових бухгалтерських та консалтингових мереж, спрямованих на допомогу клієнтам, людям та громадам, в яких вони живуть і працюють. Компанія за 2019 рік нараховувала 30809 професіоналів у 260 незалежних фірмах, що працюють у 114 країнах. Обираючи основними цінності доброчесності та особистого обслуговування, керованого партнерами, сумарні доходи Moore Global за 2019 рік склали 3,05 млрд. дол. США. Консалтингово-аутсорсингова компанія «Moore» надає свої послуги на українському ринку з 2002 року.

Більшість українських консалтингових компаній знаходяться на тому етапі розвитку, коли вони можуть визначити власну спеціалізацію, компетенції, потреби потенційних клієнтів.

Традиційно оцінку ролі консультування в економіці країни визначають рівнем залучення консультантів до розв'язання проблем клієнтських компаній. Найчастіше рівень розвитку консультування визначається за такими показниками, як темпи зростання ринку консалтингових послуг та частка консалтингового сектору економіки у ВВП країни. За даними Європейської асоціації менеджмент-консультантів (European Federation of Management Consultancies Associations), частка європейського консалтингового бізнесу у ВВП Європи за останні десять років зросла з 0,24% до 0,66% [9]. Даний показник суттєво відрізняється за країнами. Так, найвища частка консалтингу у ВВП Великобританії (1,02%), Німеччини (0,88%), Іспанії (0,76%). За оцінками журналу «Експерт Україна», ємність українського консалтингового ринку має тенденцію щорічно зростати на 10% [6].

Результати останніх досліджень світових та вітчизняних практиків дають змогу зробити висновок, що унікальною можливістю для бізнесу є BigData в поєднанні з технологіями машинного навчання, якщо навчитися правильно працювати з масивами даних та використовувати їх. Однією з найважливіших складових успішного бізнесу є емпатія. Зрозуміти свого клієнта – що йому подобається, чим він живе та що йому потрібно. Ефективно працюючи з BigData, на ці питання можна легко знайти відповідь та розробити успішну маркетингову стратегію, а відтак побудувати консалтингову діяльність.

Висновки. Таким чином, загальний обсяг наданих в Україні консалтингових послуг за 2019 рік можна оцінити у 19327,75 млн. грн. (або 0,5% ВВП). Проте будь-яке порівняння в динаміці (за період 2017–2018 років) є недоречним та неможливим з огляду на суттєві зміни у методиці збору та класифікації інформації державною статистичною службою. Оскільки більшість напрямів консалтингу не потребує ліцензування, то достовірно оцінити розмір консалтингового сектору та його частку в економіці України досить складно.

Нині в Україні працює понад 300 вітчизняних консалтингових фірм, половина з яких займається виключно наданням послуг із питань управлінського консультування. Відкриті представництва провідних консалтинго-

вих фірм, які є лідерами консалтингового бізнесу, у тому числі «Великої четвірки».

Отже, українському ринку консалтингових послуг притаманні основні характерні риси світового, оскільки переважну його частку займають компанії, що є представниками великих міжнародних гравців. Але основною значною проблемою залишається нерегульованість законодавчого визначення відповідного виду діяльності, що не дає можливості вести статистичну звітність підприємств за даним напрямом. Також виникають труднощі визначення структури та напрямів співпраці українських підприємств із консультантами, що зумовлює відсутність відповідних форм регламентації відповідних витрат у фінансовій звітності компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про глобальний вплив за 2018 рік. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk.html> (дата звернення: 25.02.2021).
2. Вергуненко Н. Трансформація ринку консалтингових послуг. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 4. С. 15–23. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2013/04/2.pdf>
3. Податковий кодекс України : Закон України № 540-IX від 30.03.2020, чинний. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T200540?an=1> (дата звернення: 27.02.2021).
4. Онищенко В. Консалтингові послуги в Україні. *Головбух*. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7772-konsaltingov-poslugi> (дата звернення: 27.02.2021).
5. Васильєв О.В., Німкович А.І. Консалтинг як елемент інфраструктури підтримки бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 497–502. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/99.pdf> (дата звернення: 23.02.2021).
6. Рейкін В.С., Макара О.В. Консалтинг в Україні: оцінка стану та тенденції розвитку. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct39-16> (дата звернення: 26.02.2021).
7. Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.02.2021).
8. PwC : офіційний сайт. URL: https://www.pwc.com/gx/en/about/global-annual-review-2020.html?source=post_page (дата звернення: 27.02.2021).
9. «Делойт» в Україні: сайт Deloitte. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages> (дата звернення: 27.02.2021).
10. Ernst&Young : офіційний сайт. URL: https://www.ey.com/en_ua/global-review/2020/facts-and-figures (дата звернення: 23.02.2021).
11. KPMG в Україні. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home.html> (дата звернення: 25.02.2021).
12. Gartner Market Share Analysis: Consulting Services, Worldwide, 2018, Chrissy Healey, Brendan Williams, Patrick Sullivan, Dean Blackmore, 23 April 2019.

REFERENCES:

1. Zvit pro hlobalnyi vplyv za 2018 rik [Global Impact Report 2018]. Retrieved from: <https://www2.deloitte.com/ua/uk.html>
2. Verhunencko, N. (2013). Transformatsiia rynku konsal'tynhovykh posluh [Transformation of the consulting services market]. *Visnyk KNTEU*, no. 4, 15–23. (in Ukrainian)
3. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 540-IX vid 30.03.2020 [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T200540?an=1>
4. Onyshchenko, V. Konsal'tynhovi posluhy v Ukraini [Consulting services in Ukraine]. *Holovbukh*. Retrieved from: <https://www.golovbukh.ua/article/7772-konsaltingov-poslugi>
5. Vasyliiev, O. & Nimkovych, A. (2017). Konsal'tynh yak element infrastruktury pidtrymky biznesu [Consulting as an element of business support infrastructure]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 15, 497–502. (in Ukrainian)

6. Reikin, V. & Makara, O. (2016). Konsal'tynh v Ukraini: otsinka stanu ta tendentsii rozvytku [Consulting in Ukraine: assessment of the state and development trends]. <https://doi.org/10.32843/infrastruct39-16>
7. Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy: ofits. sait [State Statistics Service of Ukraine: ofits. site]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. PwC: ofitsiinyi sait [PwC: official site]. Retrieved from: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages>
9. «Deloit» v Ukraini: sait Deloitte [Deloitte in Ukraine: Deloitte website]. Retrieved from: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages>
10. Ernst&Young: ofitsiinyi sait [Ernst & Young: official site]. Retrieved from: https://www.ey.com/en_ua/global-review/2020/facts-and-figures
11. KPMG v Ukraini [KPMG in Ukraine]. Retrieved from: <https://home.kpmg/ua/uk/home.html>
12. Chrissy Healey, Brendan Williams, Patrick Sullivan & Dean Blackmore (2018). Gartner Market Share Analysis: Consulting Services, Worldwide.